

Hikmet Kıvılcımlı - Tarih Araştırmalarıyla İlgili Notlarda Önsöz

Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'ndeki 170 numaralı dosyasında yer alan bu önsöz, "Toplum Biçimlerinin Gelişimi" kitabının önsözü ile benzerlikler taşımakla birlikte, *Tarih Devrim Sosyalizm* kitabının yayınlanmayan bölümleriyle birlikte dosyalanmıştır.

Marx (ve Engels) hiç kimseden tapınç konusu olmayı beklememiş seyrek yaratıklardandır. Olsa olsa olduğu gibi anlaşılmalı. Daha doğrusunu ister misiniz? Marx bizden hiç mi hiç bir şey beklemeyecek kadar ne ise odur. Marx 14 Mart 1883'ten beri *duygu, dilek* biçimlerinin hepsinden sıyrılmış, bir ölümsüz DÜŞÜNCE DAVRANIŞ olarak tarihte yer almıştır. Marx bütün ömrünce bir şey diledi: Şu insan denilen yaratık hayvanlığından kurtulsun.

Nasıl olur? Marx *materyalisttir*. Bilim ta İbn-i Haldun'dan beri insanın maymundan geldiğini sezmiş, Darwin, Marx'ın "**Ekonomi Politiğin Eleştirisi**" ile aynı yılda o seziyi ispatlamıştır. Bilim ve Madde dışı hiç birşeye değer vermeyen Marx, insanın bir hayvan olmamasını isteyebilir mi? Metafizik mantıkça isteyemez. Diyalektik: Hayvanın insanda yeni bir *Kalite*'ye (Niteliğe) sıçradığını bilir.

Marx, insanın bir yol erdiği yüce nitelikten gerisingeri hayvanlığa dönüp düşürülmemesini hep candan istedi. O istek uğruna, insanlığından başka nesi varsa herşeyini, bütünü ile kendini verdi. Ancak öyle olduğu için kendisinden sonra gelenler Marx'tan her şeyi

isteyebilirler mi?

Marx (ve Engels), Emperyalist Evren Savaşlarını, bu savaşlarda Rusya da Çarlığın “şiddetli halk hareketleri” ile devrileceğini, Batı Avrupa dışında biri Amerika, ötekisi Rusya diye iki Yeni Dünya doğduğunu önceden gördüler, gösterdiler. Bir gün savaş araçlarının dehşetinden savaşın olanaksızlaşacağını belirttiler.

Irak balçıkları altında ilk Medeniyetin yattığını öne sürebilirler miydi? İnsandan insana kalbin nasıl takılacağını, tepkili uçakla Ay’a hangi gün gidileceğini ispatlamaya kalkabilirler miydi? Nükleer enerjiyi kimin nerede ilkin kullanacağını açıklayabilirler miydi? O zaman Marx-Engels’e insan değil, en sakındıkları insanüstü gözüyle bakılması gerekirdi. Bu, Marx-Engels’in, her şeyden önce kendi kendilerini olmamışa çevirmeleri demek olurdu.

Antika Tarih parça parça edilmiş bir ceset (ölü varlık) gibi verilir. Oysa o parçalı görünüşün üstünde Tarih dinastike bir bütünlük yaşar. Bu gerçeklik üzerinde 1926 yılından beri yeri geldikçe araştırma yapmaktan geri kalmadık. Engels’in Amerikalı Morgan’dan alıp işlediği Tarih Öncesi keşfini o açıdan inceledik. Konu olağanüstü aydınlığa kavuştu.

1940 yılı konuyu yazılı biçime soktuk. Araştırmalarımıza “**Tarih Tezi**” demiştik. O tez açısından, gerek Türkiye gerekse İslam Tarihleri çok ilginç teorik ve pratik açıklamalara kavuştu. Bu açıklamaların yazılı biçimlerine: “**İslam Tarihinin Maddesi**” ve “**Osmanlı Tarihinin Maddesi**” adlarını vemiştik. Hatta 1935 yılları kurulan “**Marksizm Bibliyoteği**” (**Tarihi Maddecilik Kütüphanesi**) serisinde bu son iki kitabı yayınlamak üzere basılı biçimde ilan bile edip sıraya koyduk.

1939 [1938] Yavuz davasında gerek *Osmanlı*, gerek **İslam “Tarihinin Maddesi”** üzerine olan el yazmaları gizli polisçe birer suç belgesi imişçe gaspedildi. Ve bir daha, o el yazmalarının tek tük, eksik taslaklarından başka izini tozunu bulamadık. Hele Kuran-ı Kerimi satır satır izleyerek özenle temiz ettiğimiz “**İslam Tarihinin Maddesi**” kitabının birinci cildi, bağırta çağırta yok edildi. Söz verilmişken, yıllarca sonra bulunamadığı gerekçesiyle geri verilmedi.

Böylece 1926’dan 1965 yılına dek 39 yıllık emekler ya gizli polisin, yahut Marx ve Engels’in, “**Alman İdeolojisi**” adlı yazılan için söyledikleri gibi - “**Farelerin Kemirici Eleştirisine**” bırakıldı. Kendimiz kurbanlık koçtuk, yazılarımız, emeklerimiz mi kurtarılırdı?

Ancak 1965 yılı son bir çaba ile, “**Tarih Tezi**”nin “Bakıyyetüs Suyûf”unu (Kılıç artıklarını) bin telaş ve acele ortasında yayınlama fırsatını kaçırmadık. Çıkan kitap: “**Tarih-Devrim-Sosyalizm**” oldu. Kimi gençler, kitabın “**şok etkisi**” yapacağını ummuşlardı. Kendilerine:

“görürsünüz!” demiştim. Beklediğim oldu: Tez bir zindan kuyusunun yaş ve taş duvarına vurulmuş yumruk gibi yankısız kaldı.

Emperyalizm bunalımlarına girmiş yaşlı Kapitalizm çağında idik. Tekellerin aşırı kârına yaramayacak her sosyal araştırma hiçti. “Hürriyet” maskeli kültür kargaşalığı her sosyal emeği kim vurduya getirmek için birebirdi. Karınca kaderince yeni bir şey söylemek girişimini baltalayan kasıtlı kötülükten ve sağırlıktan daha olağan bir şey bulunamazdı. Egemen kültürün damar kireçlenmesine uğramış beyninden başka tepki umulamazdı.

Ne var ki, kendisini geleceğe adanmış genç “Sosyalist” kesim de Tarih Tezini olmamış saydı. Nedenleri öylesine çok ki, saymakla tükenmez. En başta geleni: “Sen de kim oluyorsun?” sorusudur. Ve böyle bir soruya verilecek her karşılık yalnız soruyu açanların daha susturucu kahkahalarına yol açabilir. Çünkü, onlar “Otorite” isterler.

Bilimcil Sosyalizm kıyasıya diyalektik bir doktrin olabilir. Onu kuran ustalar: Eleştiri metodundan başka bütün buluşlarının “Dogm” olmadığını söyleyebilirler. Öğrenciler önlerine konulmuş teorik ve pratik bütün problemlerin bilimle atbaşı birlikte yürüyüp gelişebileceğini her gün söyleseler bile, uygulamaya girmeyi, ustalara saygısızlık, hiç değilse, hele “bizde” küstahlık sayarlar.

“Hele bizde”: “Doktrin“, Ortaçağın “Tarikat” ortamında benimsenmiştir. “Maazallah! Kâfir Olursun” korkusu iliklerine işlemiştir. Ustaların “Kara kaplı kitabında” yazılmamış söze ağız açmak “Neûzu billâh (Tanrıya sığınırız!) Hurûcu alessultan” (Sultana silah çekip ayaklanma) sayılır. Kimin haddine? “Sakın ha!”, “Çizmeden yukarı çıkma”. Düşünmek: “Hafızlık”tır. Ezbere kaç kitap sayabilirsen, o kez formül tekerleyebilirsin. O denli “Otorite” geçinirsin.

“Otorite” nedir? Normal gelişen toplumda gerçekleri objektif ve somutça eleştirmenin vardığı sentezlerdir. Geri ülkede gelişen, yalnız dogmatik skolastisizmdir. Osmanlı yedi iklim dört bucağa nasıl “Otorite” oldu? “İstabl’ı Hümayûn” da (Padişah ahırında) beslenen 2000 katar Deve ve 400 katar katır sırtında. Osmanlı otoritesi: Mansıp, paye, mevki, rütbe, ün ve pozdur.

Birşey düşünüp yapabilmen için, hani senin üniforman, apoletin, akçan, şöhretin nerede? Yoksa, senin sözüne kim bakar? Bir yerden ama senin olmayan, bir yetki almalısın ki, otoritene inanılsın. Vaktiyle onu kılıcı hakkına çoban Padişah verirdi. Şimdi, kapitalist “Avrupa malı”ndan başka Otoriteyi “Piyasa” tutmaz.

Biz, o Osmanlı Toplumunun yadigarlarıyız. Bezirgan ağa da olsak; Acente-Kapitalist de olsak: “İthal malı” satarsak “kâr” edeceğimize inanmışız. Atalarımız Deve ve Katır üstünde dünyaya “Otorite” kesilmediler mi? Biz Sosyalist de olsak, “Osmanlı Katırlığımız”dan tutarlı

“otorite” tanımıyoruz. Var mı kırbacın ve kılıcın ki, katırlığımızın üstüne çıkarıp seni “otorite” tanıyalım?

Bu “düşünce-davranış” ortamında, ya *payeden*, ya ünden, ya pozdan gelmemiş herşeye, “otorite” taslayan Medrese Mollalığında başka tepki beklenemezdi. Bu siyasi, edebi vs. otorite dogmatizminin kaçınılmaz skolastik beyin kireçleşmesi idi.

“Marksist” miydik? Dünkü çocuk da, kırk yıllık savaşçı da aynı Medrese rahlesine oturtulacaktı. Kim daha iyi katır tekmesi atarsa, “otorite” o olurdu. Bu güne bugün, Allah’ın izniyle sosyalist idik, hem de Bilimcil Sosyalist. Bir konu üzerine Marx’ın dedikleri varsa, ne ala. Metinlere, çaprazlama “*sadık*” kalınırdı. Onlar, eğitim görmüş işlek bir Medrese bilgini çalımıyla tatlı tatlı döktürülürdü.

Marx o konuda karanlıkça bir nokta görüp ileride “*derinliğine ve ayrıntılarıyla*” araştırma yapılmasını mı not etmiş? O notun anlamı hiç tartışılmaz. Biçimi, her tercüme edenin “*ûlema*” tekmesine göre kaytarılır. Sırf sözde “*Marksizmin yanılmazlığı*” adına, Patrik latası gibi sırta geçirilmiş delinmez bir “*büyükük manisi*” ile susulurdu. Bu susuş, “*Stalinist*” bıyıklarımız ölçüsünde *uluslararası* bir disiplin heybetine bile rahatça sokulabilirdi.

İşte hep o “*Susuş*” yüzünden, Marx’ın pek iğrendiği “*Susuş Kumkuması*” (Conspiration de silence) içine dek düşüldü. Ustanın olağanüstü ayık ve öngörülerle dolu en dinamik araştırma metinleri önemsenmedi. Yazıldıklarından hemen seksen yıl sonralara dek kısıkaç arşivlerde tozlandırıldı.

Bu metinler basıldığı zaman (1939-1942) İkinci Emperyalist Evren Savaşının Kızılca Kıyameti kopmuştu. Faşizm Moskova önlerine dayanmış, Sosyalizmi Volga aşağılarından çevirip arkadan vurmak üzereydi. Stalingrad savaşımı dünyanın yüzünü değıştirirken hangi akla gelirdi o metinler? Marx onları yüzyıl önce çalakalem yazmıştı. Engels Kapital’in bile ancak II. ve III. ciltlerini yetiştirebilmişti. Kautskylerin pas geçtikleri o derinliğine teorik Antika Tarih araştırması ile kim uğraşırdı?

Bilmiyoruz, “*bilmemek cezayı kaldırmaz*”, onu da biliyoruz. Bilmediğimizi açıklamaktan korkmamayı öğrenmedik. Sovyet Bilginleri, (Tarihcil Bilimler alanından söz ediyoruz). Marx’ın **Grundrisse**’deki “*Kapitalist üretimden önce gelen biçimler*” notları üzerinde yeterince durmuşlar mıdır? Bunu bilememekte haklı çıkabileceğimizi sanıyoruz.

Hangi Sovyet bilgininin sosyal araştırması bizim “*Kömür Perde*”mizi aşabilir? Türkiye şöyle dursun, en “*Demokratik*” ve “*Hürriyeti Seçmiş*” Batı dünyası için bile, Sovyetler hâlâ içinden yedi başlı ejderha fırlayacak bir “*Pandor Kutusu*” gibi “*Demir Perde*” ardında tutulur. Marx’ın o önemli notları üzerine bir Sovyet incelemesi varsa bile, aldırın olmamıştır. Hele bizim ideolojice karantinaya alınmış “*Deliler Koğuşuna*” hiç kuş uçurtulur

mu?

“Batı”, sosyal bilimler alanında ister istemez: Görmek istemeyen göz kadar kör davranmak zorundadır. Kapitalizm, ancak Toynbee çapında İntellicens Servis’ten diplomalı tarihçilere ün sağlar, tarih bu mistik demagogların Doğulcul Sosyalizm sektöründe teorisyen geçinip at oynatacakları bomboş bir alandır. Batı patenti bulunmayan emeğe ise, “müşterisiz matah zayidir” denir.

Onun için 1940 yıllarında yazılmış: “**Bay Mister Toynbee Tarih Bilimini Alt Üst Ediyor**” yahut “**Tarih ve Allah**” polemik denememiz, “kursağımızda kaldı”. Kişicil ilişkili bir iki edebiyatçı, bir iki kez okumakla kaldılar. Kimisi, bizim nasıl olsa “otorite” olmadığımızı düşünerek lütfettiler. Eleştirinin kıyısından köşesinden kestikleri parçaları, eşlerine dostlarına kendi orijinal buluşları olarak sundular. Allah razı olsun. Emeğimizi unutulmaktan kurtardılar. Aslıyla hiç ilgisi kalmamış biçimsizlikte üniversite yankılarına kapı açtılar.

Tarih tezimiz ve antika tarih üzerine açılmış her problem ölü noktada kişiliksiz bırakıldı. Konuya “sol” veya “sosyalist” yazarlarımızın ilgisi, “gömme töreni” oldu. Antika tarih ne denli haşmet taslasa en sonunda bir heybetli mezar değil miydi? İşi olmayanlar, yeraltına tıkdıkça onu kurcalayabilirlerdi. Ne kapitalizmin, ne sosyalizmin, ölüleri diriltmekle uğraşacak vakitleri yoktu.

Derken, “antika tarih mezarı”nın, Birinci Emperyalist Evren Savaşında aralanan kapısı, İkinci Emperyalist Evren Savaşı ile birlikte ardına dek açıldı. Sen misin gömdük, öldürdük, dirilemez diyen? Antika tarihte gömülü bilinen varlıklar birer birer ölümden sonra dirimle baş kaldırdılar. Kollarını kıpırdatamayacakları sanılan mezarlarından umulmaz canlılıkta akıncı eğilimleriyle fırladılar. Güneşin altındaki yerlerini istiyorlardı.

Uzun saçlı Çin’den, kıvrıkcık başlı Afrika’ya, Amerika’dan Küba’ya dek, yeryüzünün “geri” yahut “Asyalı” denerek “antika”lığından başka değer verilmeyen ülkeleri mahşer yerine döndü. Tanrının terazisi önünde hesap vermekten çok tartışarak hesap soruyorlardı emperyalist anayurtlardan, üstelik hiç beklemeye gelmiyorlardı. Bu “geri kalmış” “az gelişmiş” ülkelerde: Önce “Batı kapitalizmi” doğsun, “modern proleterya” büyüsün. Ondan sonra, Batılı anayurtlarda “sosyalizm” kurulursa, ve emperyalizm buyrultu verirse antika tarihten kalmış yığınlar belki sosyalizme geçer mi?

Niçin? Çünkü klasik burjuva mukaddesatından aziz “kişi mülkiyeti” ve de “özel sermaye” gelişmedikçe sosyalizm kuruntu olurmuş. Sahi mi söylüyorlar? Evet. En keskin mantık bunu emrediyor. “Batı”nın, burunlarından kıl kopartmaz değme sosyalistleri, en “ortodoks marksistleri bile, gerekince o kızıl kaplı “**Das KAPİTAL**” kitabının üzerine el basarak yemin ediyorlar ki, bu böyledir.

Onlar and içedursunlar, “geri kalmış” ülkeler niçin “az gelişmiş” bulduklarını gene o Marksizmden öğrenmişlerdi. Bildikleri gibi, doğru sosyalizme atılıyorlardı. Bu toptan bir “*Mazlum Milletler; Ezilen Uluslar*” akını idi. Avrupa, Ortaçağ’dan önce olduğu gibi kapitalizmin sonunda da, tarihinde ikincidir, yeni bir “*Muhaceret’i Akvam: Ulusların Göçü*” ılgarına, hiç beklemediği yönlerden uğramıştı.

O zaman kafalara dank etti. Yeryüzünde 500 yıllık “*özel teşebbüs*” cennetine bu geri “barbarlar” kulak asmıyorlardı. “*Hürriyet için hürriyet*” gevişi getiren Batı kapitalizminin, Osmanlı kapıkulları kadar süslü ve tıktıntılı ücret köleleri sürülerini kendi alın yazılarında uyarmanın yolu, işte antika tarih gelenek görenekli sömürge, yarı sömürgelerden geçiyordu.

7000 yıllık antika tarih yeni bir tufan yaratıyordu. O kaçınılmaz hengame 7000 yıllık yaşantısını güneşin altına seriyordu. Kimseden ne “*kutsal kişi mülkiyeti*” büyü, ne “*vazgeçilmez özel sermaye*” buyrultusu sormuyordu. Kendi göbeğini kendi kesiyor, kalkınmanın kapitalist olmayan yolunu deniyor ve açıyordu.

Ne idi bu, antika çağların barbar saldırılarını düşündüren önüne geçilmez davranış? Nereden geliyordu o geri kalmış ulusların hiç bir girişimde sosyalizmden geri kalmayan ayaklanması, şahlanması, sosyalistlenişi? Soranlara bakan yoktu. Bütün büyük ideolojik soruların karşılığını olaylar veriyordu. Çin’den Mısır’a, Cezayir’den Küba’ya dek tümüyle sömürge ve yarı-sömürge ülkeler yığınlarıyla ansızın kestirmeden sosyalizme atlıyorlardı.

Önce dudak büküldü, sosyalizm olsa olsa zenginliklere boğulmuş, Avrupa’da Batı’da beklenebilirdi. Aksine bakın ki, züğürtlükten bunalmış geri ülkelerde sosyalizm beklenmedik zaferler kazanıyordu. Hem öyle ki, ya sosyalizm zafer kazanıyordu yahut kazanmazsa, o ülke sömürgeciye beter bir korkunç köleliğe düşüyordu. Yani işin lükse, kuru mantığa dayancı kalmamıştı. “*Ya ölüm, ya sosyalizm!*” parolası “*ya hürriyet, ya ölüm*” parolasının yerine geçmişti.

Bunun üzerine “Batı” denilen emperyalist dünyanın sağlı, sollu bilginlerinin gözleri faltaşı gibi açıldı. Özellikle, Marksizme içten inanmış, sosyalizmi bir maske gibi kullanmayan batılı düşünürler doktrini bir daha kurcalamaya, elemeye giriştiler. Özellikle Marksizme *unutulmuş* yahut üzerine *oturulmuş* veya “içine bir mezar gibi girilip” gömülünmüş bulunan kimi metinleri yokladılar.

Sömürülen geri ülkelerin gözkarartıcı gidişine, Marksizm metinlerinde acep bir enek, benek, belge, işaret yok mu idi?... Onlar, müslümanın uçağı ve radyoyu Kur’ân ayetlerinde arayışının saf ve iyimser mantığına yatkındılar. Marx’ın dışında bir “hakikat” kalabilir miydi? Tam o sıra “**Grundrisse**”nin farkına vardılar. Varır varmaz ona sıkı sıkıya dört elle sarıldılar.

“*Hakikat*” orada kat kat maden filizi gibi yığılı duruyordu. Geri ülkeler özel mülkiyete metelik vermezse sosyalizme mi gidiyordu? Bu eğilimin kökü “**Grundrisse**”de anlatılan “*Doğulu*” yahut “*Asyalı*” bir üretim ve mülkiyet tipinden kaynak alıyordu. Demek “*Batılı*” (kapitalist) toplumu anlamak için olduğu gibi “*Doğulu*” (antika) toplumu da anlamak için Marx’ı okumalı idi.